

Jon Fosse
RÁNO A VEČER

Pistorius & Olšanská
Příbram, 2007

Tato publikace byla vydána s laskavou finanční pomocí
Ministerstva kultury České republiky a nadace NORLA.

This translation has been published with the financial support
of the Ministry of Culture of the Czech Republic and NORLA.

Přeložil Ondřej Vimr

Originally published under the title MORGON OG KVELD

Copyright © 2000 Jon Fosse & Det Norske Samlaget, Oslo

Copyright © 2001 Alexander Fest Verlag, Berlin

Published by permission of Rowohlt Verlag GmbH, Reinbek bei Hamburg

Translation © Ondřej Vimr, 2007

ISBN 978-80-87053-09-6

I

Ještě horkou vodu, Olaii, řekne stará porodní bába Anna
No tak, nestůj tam jen tak mezi dveřmi, řekne

Jo jo, řekne Olai

a cítí, jak mu kůží pulsuje horko a chlad, jak mu naskakuje
husí kůže a celým tělem se mu rozlívá štěstí, dere se z něj ja-
ko slzy z očí a on zatím honem dojde ke sporáku a už přelévá
vařící vodu do džberu, když chce horkou vodu, tak ji má mít,
pomyslí si Olai a dál vařící vodu přelévá do džberu a slyší po-
rodní bábu Annu říkat, že to už určitě stačí, to už by mělo být
dost, řekne bába a Olai zvedne oči a před ním stojí stará po-
rodní bába Anna a porodní bába džber zvedne

Já už si to odnesu sama, řekne porodní bába Anna

a z komůrky je slyšet potlačovaný výkřik a Olai se dívá sta-
ré porodní bábě Anně do očí a pokyvuje na ni a ústa se mu
ani nepatrně nepohnou

Tak buď v klidu, řekne stará porodní bába Anna

Jestli to bude kluk, bude se jmenovat Johannes, řekne
Olai

To hned uvidíme, na to porodní bába Anna

Bude to Johannes, řekne Olai

Po mým tátovi, řekne

To je celkem hezké jméno, řekne stará porodní bába Anna
je slyšet další výkřik, o něco hlasitější

Tak buď v klidu, Olaii, řekne stará porodní bába Anna

Buď v klidu, řekne

Posloucháš mě? řekne

Buď v klidu, řekne

Jsi rybář a dobře víš, že ženská do lodi nepatří, co? řekne bába

Jo, to jo, řekne Olai

No a všichni chlapi si myslí přesně totéž, víš, co to znamená? řekne stará porodní bába Anna

Neštěstí, no, řekne Olai

Přesně tak, neštěstí, řekne stará porodní bába Anna

a vtom Olai vidí starou porodní bábu Annu jít rovnou ke dveřím, v napřažených rukou drží džber s horkou vodou a u dveří se najednou zastaví a obrátí se k Olaiovi

Nestůj tu tak, řekne stará porodní bába Anna

v Olaiovi hrkne, šíří snad kolem sebe mimoděk neštěstí, když tu tak stojíš? ne, to tím určitě říct nechtěla, jestli se teď něco přihodí nadevše drahé a vzácné a milované Martě, jeho milé, jeho ženě, jestli se něco přihodí, ne, nic se přihodit nesmí

Ty, Olaii, zavři za sebou dveře, běž do kuchyně a sedni si tam na svou židli, řekne stará porodní bába Anna

a Olai se v kuchyni posadí do čela stolu a lokty se o něj opře a hlavu zaboří do dlaní a ještě štěstí, že Magdu dneska odvezl za bratrem, pomyslí si Olai, když jel lodkou pro starou porodní bábu Annu, vesloval nejdřív s Magdou k bratrovi, ale nebyl si jistý, jestli je to dobře, vždyť Magda už je taky skoro dospělá ženská, roky letí rychle, ale Marta ho o to poprosila, až bude rodit a on pojedje pro starou porodní bábu Annu, má s sebou vzít Magdu a nechat ji u bratra, dokud nebude po porodu, je ještě moc mladá na to, aby se dozvěděla, co ji čeká, až dospěje, řekla mu už dřív Marta a on musel samo sebou udělat, jak mu řekla, i když by teď Magdu měl rád u sebe, co si vzpomíná, byla to vždycky chytrá a rozumná holka a vždycky si počínala správně, má dceru jak se patří, pomyslí si Olai, ale pak jako by jim pán Bůh už víc dětí nadělit nechtěl, vždyť Marta už nikdy znova dítě nečekala a roky plynuly a oni se nakonec smířili s tím, že další děti už mít

nebudou, tak to je, takový je jejich osud, a tak poděkovali pánu Bohu, že jim nadělil Magdu, protože, kdyby neměli ani ji, bylo by to tu na Holmenu tak zasmušilé, tady se kdysi usadili, v domě, který on sám kdysi postavil, a samozřejmě mu pomáhali bratři a sousedé, ale většinu toho udělal sám, Holmen koupil, ještě než požádal Martu o ruku, dostal to tu levně, a všechno to měl dobře promyšlené, kde postaví dům, aby byl schovaný v závětří, i kde bude bouda na lod', promyslel, a kde molo, no to si pište, a jako první postavil molo, postavil ho v klidné zátocce, odkud je nejbliž k pevnině a která je dobře schovaná před mořským vichrem a nečasem na západní straně Holmenu, a pak postavili obytný dům, možná ne zrovna velký a skvostný, ale pěkný tak akorát, a teď, teď leží Marta v komůrce a co nevidět mu porodí syna, teď se narodí malý Johannes, je si tím naprosto jistý, pomyslel si Olai, když tak seděl v čele kuchyňského stolu, na své židli, hlavu zabořenou v dlaních, ale jen ať se něco nepříhoda, jen ať Marta dítě porodí, přivede je na svět, jen ať už to dítě, malý Johannes, není v Martině břiše, no aby to tak malý Johannes nebo Marta neustáli, jen ať se Martě nepříhoda to, co se kdysi toho strašného dne stalo jeho matce, nemůže snést ani to pomyslení, pomyslí si Olai, mají se spolu tak dobře, Olai a Marta, mají se rádi od první chvíle, pomyslí si, a teď? má ho teď Marta odpustit? chce ho Bůh tak ranit, ne, jak by to mohl chtít, ale o tom, že svět řídí právě tak Satan jako dobrotivý Bůh, o tom Olai jaktěživ nepochyboval, svět sice řídí i nižší bůh nebo i ten zlý, ale ne úplně, protože je tu i Bůh dobrotivý, tak to je, pomyslí si Olai, sedí na své židli v čele kuchyňského stolu, hlavu zaboří do dlaní, ne, dobrotivý Bůh je při něm, zatím, zatím se má dobře a svou ženu i dceru Magdu má tak rád, že si nikomu nemůže stěžovat na nouzi, ano, když totiž mají Magdu, nemůžou si stěžovat na osud a mají naopak děkovat Bohu, že jim ji nadělil, ano, právě takhle uvažovali, Marta i on sám, když vtom začala Marta přibí-

rat a jim došlo, že jim pán Bůh seslal ještě jedno dítě, a jakmile o tom už nebylo pochyb, děkovali Bohu, že je obdařil ještě jedním dítětem, tentokrát určitě chlapcem, a teď se malý Johannes narodí, tím si byl Olai vcelku jistý, teď nadešel den, nadešla hodina a trvá to a trvá, říkal si Olai, seděl v čele kuchyňského stolu a hlavu měl zabořenou v dlaních, teď se narodí kluk, to je jisté, nejisté bylo jenom, jestli na tenhle nuzný svět přijde živý, o to jediné teď jde, pomyslel si Olai, ale jestli se kluk narodí živý, je jasné, jak se bude jmenovat, už dávno Martě řekl, že dítě, které ona nosí v břiše, se bude po jeho tátovi jmenovat Johannes, a ona nebyla proti, no, to je hezké, řekla tenkrát, že se chlapec bude jmenovat Johannes po jeho otci, pomyslí si Olai, ale proč je teď v pokoji najednou takové ticho? přihodilo se snad něco? když si stará porodní bába Anna byla v kuchyni pro další horkou vodu, nepřipadalo mu, že by se něco přihodilo? Ne, stará porodní bába Anna nevypadala, jako by něco bylo v nepořádku, pomyslí si Olai a hned se cítí klidnější, ano, skoro šťastný se najednou cítí, teda jak se to mění, to je k nevíře, pomyslí si Olai, teď malý klouček, malý Johannes spatří světlo světa, vždyť v temnu a teplu Martina břicha z něj vyrostl pěkný a zdravý kluk, nebyl vůbec nic a teď je člověk, malý mužský, tam uvnitř, v Martině břiše se mu vytvořily prsty i tvář, vytvořily se mu tam oči i mozek a možná i trochu vlasů, a teď, za sténání a nepohody své matky, přijde do tohoto chladného světa a bude tu sám, oddělený od Marty, ode všech ostatních, bude tu sám a stále sám, dokud nebude všemu konec, dokud nenadejde jeho čas, čas rozplynout se v nic, vrátit se tam, odkud přišel, odnikud nikam, to je běh života lidí, zvířat, ptáků, ryb, domů, hrnců, úplně všeho, pomyslí si Olai, a zároveň je toho ještě mnohem víc, pomyslí si, i když se takhle dá uvažovat, odnikud nikam, tak ani tak to vlastně není, je toho přece ještě daleko víc, ale co je všechno to ostatní? modré nebe, stromy plné listů? slovo, které bylo na počátku, jak stojí psáno,

a díky němuž si člověk uvědomuje, ve vsí vážnosti i v legraci, co vlastně je tohle všechno ostatní? to mi řekni, kdo to může říct? to totiž musí být nějaký duch Boží, který je úplně ve všem a díky němuž je všechno víc než jedno velké nic, všemu dává smysl a barvu, a proto, pomyslí si Olai, je v tom všem zároveň slovo i duch Boží, tak to je, tím si je jistý, pomyslí si Olai, ale že je tu zároveň i bolestivá vůle Satanova, tím si je zrovna tak jistý, a jestli je tu víc toho či onoho, ne tím si teda jistý není vůbec, pomyslí si Olai, protože ti dva spolu zápasí o to, kdo je silnější, a tak už je to od stvoření světa, že Bůh stvořil svět dobrý a že je všemocný a vševědoucí, jak říkají všichni pobožní, ne, tomu teda nikdy moc nevěřil, ale že Bůh existuje, no to si pište, že Bůh existuje, jen je úplně úplně daleko a úplně úplně blízko, protože On je v každém jednotlivém člověku a aby se vzdálenost mezi dalekým a vůbec ne všemocným Bohem a mezi jednotlivým a vůbec ne všemocným člověkem zmenšila, vzal na sebe Bůh lidskou podobu a žil mezi námi, to tehdy, když po Zemi chodil Ježíš, ne, o tom vážně nikdy nepochyboval, ale že Bůh všechno rozhoduje a že je za vším děním Boží úmysl, ne, tomu teda nevěří, jako že se Olai jmenuje a že je rybář a za manželku že má Martu a že je synem Johannese a teď, právě teď se stane otcem malého nemluvněte, které se po svém praotci bude jmenovat Johannes. Ale je hodně daleko a je úplně blízko. A není ani vševědoucí, ani všemocný. A za vesly světa a lidí nesedí jen tenhle Bůh, samozřejmě tam sedí taky, ale když tvořil svět, vyrušili ho při tom, pomyslí si Olai, a když takhle přemýšlí, je vlastně pohan, nemůže vyznat víru, to ne, ale nemůže dělat, jako že neví, co ví, že neviděl, co viděl, že nepochopil, co pochopil, a těžké nějak popsat to, co ví, no těžké to je, protože on má vlastně takovou nesdělitelnou jistotu, je to smutek, ale je to i slovo a jeho Bůh nejspíš, aby to tak řekl, není z tohoto světa, je to Bůh, kterého si člověk může představit, jen když tenhle svět zapře, to se pak Bůh kupodivu

zjeví v každém jednotlivém člověku i ve světě, pomyslí si Olai a něco z toho, co mu jeho Bůh chce říct, slyší vždycky, když muzikant hraje, jak se patří, ano, to tam pak je, protože dobrá hudba popírá svět, a to se zas nelíbí Satanovi, a proto kde hraje opravdu dobrý muzikant, tam Satan vždycky nasadí zlo a nepokoj a to je strašné, pomyslí si Olai a teď tam v komůrce bojuje malý Johannes o život, malý Johannes, jeho syn, teď jeho syn přijde na svět zla, a to je možná ten úplně nejtěžší úkol, který člověka za život potká, vykročit ze samého počátku, z matčina lůna, a pustit se do vlastního života ve světě zla, protože je hned ve spojení jak s Boží dobrotou, tak s nižším bohem, neboli Satanem, ne, ale takhle teď nesmí uvažovat, teď musí, to teda jo, ne co, jó, pomyslí si Olai a postaví se a slyší, jak Marta křičí, a slyší, jak stará porodní bába Anna říká ták, ták, ještě trochu zatlač, vidíš, Marto, jak ti to jde, a stará porodní bába Anna řekne ještě trochu, a jemu to tlačí na hlavičku a tma už není červená a měkká a spousta zvuků rytmicky tep á á ta ta á á ta á á ú tó ó é á é á brbl á bubl á stará řeka a houpá se á é í é á é voda á é á é ú á vše je ta ak ak ak ák rytmické ak a hlasy příšerné zvuky a tlak já á é a mrazí to tů á skřípá á á kámen piluje tam é a é zpátky a co se tu všechno děje é to bolí nohy ý a všechno í prsty sé kró í á útí é a všechna ta á klidná á voda é ó á a hluboký mručení a zvuky ý ní á á ký á é á jó á a pak tý ó světlo ó odtamtud všechno je jinde é á a už to není tady ale jak to bublá a ten zvuk a někdo ho od sebe snad odhodí do něčeho dalšího a pak se ruce a prsty krouť v prstech a v takových starých a nic už není ve starém domě vody ve starém oceánu zeleně a hvězd které blikají dál a dál a blíž a blíž a jsou tady a nic není zřetelné ale všim prostupuje jas jako z hvězdy jas a měkká a ohraničená zima čára odtamtud ze země a to ticho ve velkém starém tichu odtamtud a ne zevnitř a něco co se mělo ale nestalo zas to zmizelo a zmizení to je vždycky stejné ale nikdy to samé a pak pronikavý křik jasný pronikavý křik jasný jako hvězda a jako jméno

význam vítr tenhle dech klidný dech a klidný klidný klidné pohyby a látka měkká bělostná ne tak stará ale z moře háv a ne temný rudý ale suchý strašně klidný a pak ruka a křik všechen je pryč a měkká měkoučká zrovna jak to temné červené měkké a temné a tak bílé a měkké a teplé mezi rty a pevné a bílé a vše je klidné a no ty jsi krásný, jsi tak krásný, ty jsi ale hezký klučina ze všech nejkrásnější kluk nikdo není tak krásný jako ty jsi nejkrásnější nejlepší Ano je to krásný kluk to ano Je krásný Můj ty světe Tak máš syna a měkký a mokry a pak ten tajemný klidný klid a pak jé jé jú to bílé jú a měkké a jé a tvrdé a jú jé ták ták jé tak bílé a tak teplé dost a jú jé tak klidný Jo bude se jmenovat Johannes Tak to bude a ták a odejít a nebýt Je to pěkný kluk to se musí uznat a zůstat v tomhle jen tu zůstat a nic víc Johannes bude rybář po otci To bude a klidně tiše být jen tady a tady a ták a ták a Olai jen stojí u postele v komůrce a dívá se na Johannese, který leží u prsou Marty a krátké tenké tmavé pramínky vlasů má z vysokého čela uhlazené dozadu, a Marta leží se zavřenýma očima a dlouze, pomalu, pravidelně a klidně oddychuje a malý Johannes jí leží u prsou a saje a saje

Ty jsi ale pěkný kluk, řekne Olai

Je to kluk jako buk, řekne stará porodní bába Anna

A všechno šlo dobře, řekne

S maminkou i s klukem šlo všechno dobře, řekne

A teď si oba musejí odpočinout, oba dostali zabrat, maminka i kluk, a teď si musejí odpočinout, řekne

To jo a moc vám děkuju za pomoc, řekne Olai

Děkuj radši Bohu, řekne stará porodní bába Anna

A teď už bys mě asi měl vzít domů, řekne

Jo jo hned to bude, řekne Olai

a Olai stojí a dívá se na Martu a na malého Johannese, jak tam leží u Martiných prsou, která jsou teď velká, nikdy před tím neviděl, co mu paměť sahá, že by měla tak veliká prsa, jsou veliká a bílá a protkaná tenkými modrými žilkami a Mar-

ta leží a je už od pohledu zdravá a hezká, jen nesmírně unavená a taky je tak zvláště klidná, jen leží se zavřenýma očima a pomalu a zhluboka dýchá jakoby odněkud z věčného klidu daleko za hranicemi života, pomyslí si Johannes, stojí u postele v pokoji a hledí na Martu a na malého Johannesese, který leží u jejích prsou

Je ti dobře, Marto? řekne Olai

a pomyslí si, že zkrátka musel něco říct, nemohl tam jen tak stát a mlčet a mnout si chvíli ruce, pomyslí si Olai, stojí u postele, ve které leží Marta s malým Johannesem u prsou a Marta nic neodpoví a Olai vidí, jak Marta otevře oči a podívá se na něj a on jejím očím nerozumí, hledí jakoby odněkud z dálky a určitě vědí něco, co on neví, v ženských se vlastně nikdy pořádně nevyznal, vědí něco, čemu on zkrátka nerozumí, nikdy to neřeknou a zaručeně to ani říct nemůžou, protože se to říct nedá

Ano, řekne najednou Marta tiše

To je dobře, řekne Olai

Je jenom unavená, víš, řekne stará porodní bába Anna

Je unavená, řekne ještě jednou

a Johannes vidí, jak Marta přikývne, vidí, jak zase zavře oči, a slyší její dech, je zas klidný a pomalý

Musíš zase dojet pro Magdu, řekne Marta hluboko ze svého nitra

Samo sebou, řekne Olai

a neví, proč Martin hlas zní jakoby z takové dálky, mluví, jako by ani nebyla s ním v téhle komůrce, ale jako by byla někde jinde, úplně sama, někde v úplném klidu

Musí se seznámit se svým bratříčkem, řekne Marta

a pořád mluví se zavřenýma očima a dýchá přitom pomalu, klidně a zhluboka

Aby ho viděla, dokud je tu v životě ještě úplně nový, řekne Marta

a Johannes vidí, jak se na Martiných rtech objeví opatrný

úsměv, a teď vidí, jak má rty bledé a malý Johannes tak nějak krouťí nohama pod sebou a vtom se rozkřičí a můj ty světe, jaký má ten kluk hlas, to by člověk neřekl, takový malý a už má tak silný hlas, pomyslí si Olai, můj ty světe, můj ty světe

No to je dobře, že takhle křičí, řekne stará porodní bába Anna

Přesně tak má křičet, to je vidět, že žije a dýchá, jak má, řekne

A tak, řekne Olai

No bodejt', řekne stará porodní bába Anna

a Olai vidí, že Marta leží a pořád hladí malého Johanneše po zádech a říká no ták no ták, už neplakej, tak už neplač, už bude dobře, řekne Marta a ještě pořád mluví tím hlubokým pomalým dechem, dechem z klidného místa někde úplně za hranicemi světa, pomyslí si Olai, stojí u Martiny postele a malý Johannes křičí a křičí a malý Johannes slyší, že se jeho hlas dere do světa a křik naplňuje svět a on je v něm a nic už není teplé a černé a načervenalé a mokré a celé, všechno je teď jen a jen jeho hlas, to on teď všechno vyplňuje a on a jeho hlas jsou každý zvlášť a zároveň nejsou zvlášť a kromě toho je tu i něco dalšího, on k tomu patří i ne, protože hlas se dere ven a vrací se k němu a je hlasitější a hlasitější a

No, tak už bude dobře, řekne Olai

a venku jsou i další hlasy další křídla další světla a podobají se a všechno je jiné a on teď do toho všeho jako by patří

No ták, řekne Marta

a pak všechny ty klidné klidné zvuky no ták nó š šš nó š šš á nó nó a cítit se ale no ták, klidné no ták, teplé a ták zvuky no ták klidné teplo a ten strach, šmik, šmik, a pak, a pak hlas tam venku, tam venku, všechny zvuky a nic už není spolu a no ták no ták a malý Johannes křičí a křičí a vůbec nic už nedrží pohromadě a všechno je od sebe oddělené a křik a všechno je jen klidný rámus

Nó, Johannesi, už je zase dobře, řekne Olai

Tak se bude jmenovat Johannes, řekne stará porodní bába Anna

a nic už není klidné všechno jsou jen řezavé pohyby otevřít se zavřít se a ták ták a teď takhle a pomalé hbitější pohyby k sobě při sobě a už se v tom nedá vůbec nijak vyznat všechno jsou jen pohyby žádné barvy žádné rytmické údery už se přece nic nehýbe klid a už jen klid všechno se jen míhá před očima a nic se od sebe nedá odlišit a malý Johannes dál křičí a hlas se vznáší a on je v tom a je od toho oddělený a je tak úplně sám žádné barvy žádné zvuky žádné světlo a nebolí ho ruce nohy břicho bolí ho tohle světlo tohle tyhle pohyby tohle všechno dýchání tohle všechno dovnitř a ven a no ták se to musí se to musí se to musí se to musí se to měkké bílé to tvrdé v puse to a cítit

No ták, řekne Marta

Bude se jmenovat Johannes, po mým tátovi, řekne Olai

Ano, Johannes se bude jmenovat, řekne Marta

a Marta otevře oči a dívá se jakoby na ně, na Olaie i na starou porodní bábu Annu

Vždyť je to taky moc pěkné jméno, řekne stará porodní bába Anna

Je to dobré jméno do života, řekne

To bych řekl, řekne Olai

Bude to rybář Johannes, zrovna jako táta, řekne Olai

Tak tak, řekne stará porodní bába Anna

Jo jo, řekne Olai

Narodil se ti kluk jako buk a všechno šlo dobře, řekne stará porodní bába Anna

A bude rybář, řekne Olai

Tak tak, řekne stará porodní bába Anna

Taky se podívej, jak se mu daří, klukovi jednomu, řekne Olai

Vždyť už má taky svoje místo v životě, řekne stará porodní bába Anna

a pak řekne, že už by měla myslet na cestu domů, jsou tu i další ženy, co čekají dítě, řekne, tak by měla být co nejdříve doma a čekat, až ji někdo bude potřebovat, tak je to nejjistější, řekne, takže byste už měli myslet na cestu? vždyť taky musíš odveslovat hezký kus cesty, řekne stará porodní bába Anna a Olai přikývne a řekne, že to má pravdu, a porodní bába Anna řekne, že Marta a malý jsou teď v pořádku a kdyby něco, ať pro ni pošle, řekne porodní bába Anna, ale teď je všechno v pořádku, to musí říct, a ona ví, o čem mluví, řekne stará porodní bába Anna a Olai pohlédne na Martu, která leží se zavřenýma očima a malého Johannese má u prsou

Já jen musím odvézt porodní bábu Annu domů, řekne Olai

a Marta dál leží, jako by ho ani neslyšela, dál klidně leží, skoro jako by spala, a malého Johannese má u prsou

Ty, Marto, řekne Olai

Je unavená a vyčerpaná, řekne stará porodní bába Anna

Už běžte, řekne Marta

a Olai vidí, že Marta ani neotevře oči

Ty si teď musíš pořádně odpočinout, řekne stará porodní bába Anna

a pohladí Martu lehce po čele

A nezapomeň přivést Magdu, řekne Marta

a pohlédne přímo na Olaie

Neboj, řekne Olai

a pak se Marta lehce pousměje na Olaie a Olai zvedne ruku a pohladí Martu hrubými tenkými dlouhými prsty po čele a cítí, jak má Marta čelo vlhké, a pak opatrně po tváři pohladí malého Johannese a cítí, jakou ji má Johannes zvláště měkkou

Už musíme jít, řekne stará porodní bába Anna

Musíme jít, řekne Olai